

УДК 346.7:504.03

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.2.40>

ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН З ВПРОВАДЖЕННЯ ВУГЛЕЦЕВИХ КРЕДИТІВ В УКРАЇНІ

Гудіма Т.С.,

*доктор юридичних наук, ст. дослідник,
заступник завідувача відділом модернізації
господарського права та законодавства*

*Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова Національної академії наук України»*

ORCID: 0000-0003-1509-5180

e-mail: gudima.t@ukr.net

Джабраїлов Р.А.,

*доктор юридичних наук, професор,
заступник директора з наукової роботи*

*Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова Національної академії наук України»*

ORCID: 0000-0002-4422-2102

e-mail: ruzaur13@gmail.com

Єремєєва Н.В.,

*кандидат юридичних наук, завідувач відділом модернізації
господарського права та законодавства*

*Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова Національної академії наук України»*

ORCID: 0000-0001-8682-1384

e-mail: eremeevanata01@gmail.com

Гудіма Т.С., Джабраїлов Р.А., Єремєєва Н.В. Перспективи вдосконалення правового регулювання відносин з впровадження вуглецевих кредитів в Україні.

Здійснено аналіз стану чинного нормативно-правового регулювання відносин з впровадження вуглецевих кредитів в Україні, визначено наявні прогалини та ризики, обґрунтовано напрями удосконалення законодавства у цій сфері з урахуванням європейського та міжнародного досвіду для запровадження ефективного ринку вуглецевих одиниць.

За результатами проведеного аналізу обґрунтовано, що формування в Україні правового режиму вуглецевих кредитів залишається незавершеним через відсутність комплексного нормативного акта, що визначає засади функціонування ринку торгівлі викидами, правовий режим вуглецевих одиниць та встановлює прозорі процедури обігу таких одиниць на внутрішньому та транскордонному рівнях.

Наголошено, що чинна система моніторингу, звітності та верифікації викидів (MRV), попри свою технічну важливість, не супроводжується нормативно закріпленими механізмами сертифікації, ведення національного реєстру та запобігання подвійного обліку, що ставить під сумнів здатність України брати повноцінну участь у глобальному обміні вуглецевими одиницями на умовах статті 6 Паризької угоди.

У цьому контексті правове забезпечення вуглецевих кредитів набуває значення не лише інструменту кліматичної політики, а й чинника доступу до ринків ЄС. Зволікання з впровадженням необхідних інституцій і норм створює ризики втрати економічних можливостей, уповільнення декарбонізації та зниження довіри міжнародних партнерів до українських кліматичних проєктів.

Аргументовано, що однією з ключових передумов правової сумісності України з кліматичною політикою ЄС є закріплення у спеціальному законі принципів функціонування ринку, юридичних дефініцій, порядку авторизації та транзакційного обліку одиниць, критеріїв якості вуглецевих кредитів, а також організаційних повноважень уповноважених органів влади.

З урахуванням вищевикладеного запропоновано впровадити до національної нормопроектної діяльності техніко-юридичний підхід, що поєднує методологію оцінки ризиків, запобігання системним прогалинам, урахування міжнародних стандартів прозорості, а також інтеграцію цифрових рішень для реєстрації, верифікації та обміну одиницями. Підкреслено, що нормативний дизайн повинен передбачати інституціоналізовані запобіжники проти подвійного обліку, а також формалізовану участь незалежних верифікаторів.

Наголошується на доцільності забезпечення участі суб'єктів господарювання, галузевих асоціацій та наукової спільноти у процесі публічного обговорення та апробації моделей функціонування національного ринку вуглецевих одиниць. Такий підхід уможливить виявлення ризиків надмірного адміністративного навантаження, узгодження технічних рішень із практичними потребами учасників ринку та формування інституційно стійких механізмів декарбонізації на засадах правової визначеності та сумісності з політикою ЄС. У разі впровадження запропонованих рішень ринок вуглецевих кредитів в Україні може набути системного характеру та стати складовою стратегії зеленої трансформації.

Ключові слова: зміни клімату, ринкові механізми декарбонізації, вуглецеві ринки, система торгівлі квотами на викиди парникових газів, вуглецеві кредити, вуглецева одиниця, квота на викиди, одиниця скорочення викидів, одиниця поглинання викидів, реєстр торгівлі викидами, сертифікація поглинання вуглецю, національна квота на викиди, сертифікат скорочення викидів, національний реєстр вуглецевих кредитів.

Hudima T.S., Dzhabrailov R.A., Ermeeva N.V. Prospects for enhancing the legal framework for carbon credit implementation in Ukraine.

The article analyzes the regulatory framework for carbon credits in Ukraine, identifying key gaps and risks. It offers recommendations for legislative improvements based on European and international best practices to create an efficient carbon credit market.

The analysis indicates that the development of the legal framework for carbon credits in Ukraine remains insufficient. This inadequacy arises from the absence of a comprehensive regulatory act that delineates the principles governing the emissions trading market, establishes the legal status of carbon units, and defines transparent procedures for the circulation of these units at both the national and international levels.

The existing framework for monitoring, reporting, and verifying emissions (MRV) is technically significant; however, it lacks essential regulatory mechanisms for certification, the establishment of a national registry, and the prevention of double-counting. This deficiency raises concerns regarding Ukraine's capacity to fully participate in the global exchange of carbon units as stipulated in Article 6 of the Paris Agreement.

In this context, the legal enforcement of carbon credits is vital, serving both as a climate policy instrument and a means of accessing EU markets. Delays in the establishment of necessary institutions and regulations present risks, including the potential loss of economic opportunities, a slowdown in decarbonization efforts, and a decline in the trust of international partners in Ukrainian climate initiatives.

A crucial prerequisite for Ukraine's integration with the EU climate policy is the establishment of a special law that clearly outlines the principles governing market operations. This legislation should encompass legal definitions, procedures for the authorization and accounting of carbon unit transactions, quality criteria for carbon credits, and the organizational authority of the relevant regulatory bodies.

In light of the considerations above, it is recommended to implement a technical and legal approach for national regulatory development activities. This approach should encompass risk assessment methodologies, prevent systemic gaps, align with international transparency standards, and incorporate digital solutions for the registration, verification, and exchange of units. Regulatory design must include institutional safeguards to prevent double-counting and ensure the involvement of independent verifiers.

It is crucial to engage business entities, industry associations, and the scientific community in the public discussion and testing of models for the national carbon credit market. This collaborative approach

will facilitate the identification of risks related to excessive administrative burdens, ensure that technical solutions align with the practical needs of market participants, and establish stable decarbonization mechanisms grounded in legal certainty and compatible with EU policies. Should these proposed solutions be implemented, Ukraine's carbon credit market could evolve into a systemic framework, playing a vital role in the country's green transformation strategy.

Key words: Climate change, market-based mechanisms for decarbonization, carbon markets, greenhouse gas emissions trading system, carbon credits, carbon unit, emission quota, emission reduction unit, emission removal unit, emissions trading registry, carbon removal certification, national emission quota, emission reduction certificate, national carbon credit registry.

Постановка проблеми. Актуальність теми правового регулювання вуглецевих кредитів зумовлена необхідністю забезпечити виконання міжнародних зобов'язань України щодо скорочення викидів парникових газів та інтеграції до кліматичної політики Європейського Союзу. Вуглецеві кредити (англ. carbon credits) – це інструменти, що використовуються для вимірювання та засвідчення досягнутих результатів заходів із пом'якшення зміни клімату, зокрема шляхом уникнення, скорочення або видалення (секуестрації) викидів парникових газів. Такі кредити можуть видаватися за різні види діяльності та зазвичай вимірюються в тоннах еквіваленту вуглекислого газу (tCO₂e), де 1 кредит відповідає 1 тонні CO₂ [1]. По суті, вуглецевий кредит є інструментом ринку, який монетизує результати скорочення чи поглинання викидів парникових газів. Формування попиту і пропозиції на такі кредити спричинило появу вуглецевих ринків, де здійснюється торгівля цими одиницями [2]. Глобальна тенденція свідчить про стрімкий розвиток механізмів вуглецевого ціноутворення: за оцінками, станом на початок 2020-х років різні системи торгівлі викидами і податки на CO₂ діють у десятках країн, охоплюючи близько чверті світових викидів парникових газів [3]. В цих умовах розбудова власного правового регулювання для функціонування вуглецевих кредитів є важливим завданням для України.

Україна вже задекларувала амбітні кліматичні цілі та зробила перші кроки до їх нормативно-закріплення. У травні 2024 року розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 травня 2024 р. № 483-р було ухвалено Стратегію формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року, а вже в жовтні 2024 року Верховна рада України ухвалила рамковий Закон України № 3991-IX «Про основні засади державної кліматичної політики», який встановлює національну мету досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року та проміжну ціль – скорочення викидів на 65% від рівня 1990 року до 2030 року [4]. Досягнення цих цілей потребує впровадження ефективних ринкових механізмів декарбонізації, зокрема системи торгівлі квотами на викиди парникових газів (СТВ) та обігу вуглецевих одиниць. Відповідно, питання правового регулювання вуглецевих кредитів набуває особливого значення для забезпечення належного функціонування таких механізмів.

Міжнародний досвід свідчить, що належна нормативна основа є передумовою успішного запуску ринків вуглецевих кредитів. У Європейському Союзі з 2005 року діє Європейська система торгівлі викидами (European Union Emissions Trading System, EU ETS) – перший та найбільший у світі ринок торгівлі квотами на викиди, який охоплює значну частину промислових викидів ЄС та довів свою ефективність у стимулюванні їхнього скорочення [5]. Окрім того, ЄС впроваджує новітні інструменти, такі як Механізм транскордонного вуглецевого коригування (Carbon Border Adjustment Mechanism, CBAM) – «вуглецевий тариф» на імпорт продукції з країн без еквівалентної ціни на викиди [3], а також засновує рамкову систему сертифікації поглинання вуглецю (Carbon Removal Certification Framework, CRCF) для стимулювання якісних вуглецеємних проєктів [6]. Глобально діє й договірно-правовий механізм, закріплений статтею 6 Паризької угоди, який дозволяє країнам обмінюватися досягнутими скороченнями викидів (так звані міжнародно передані результати діяльності зі стримування змін клімату, (Internationally Transferred Mitigation Outcomes, ITMOs)) за умови забезпечення прозорості та уникнення подвійного зарахування [7]. Ці міжнародні практики та стандарти задають орієнтири для України при формуванні національного регулювання.

Зазначене актуалізує доцільність проведення аналізу стану чинного нормативно-правового регулювання відносин з впровадження вуглецевих кредитів в Україні, визначення наявних прогалин та ризиків, а також обґрунтування напрямів удосконалення законодавства у цій сфері з урахуванням європейського та міжнародного досвіду.

Метою дослідження є обґрунтування перспектив вдосконалення правового регулювання відносин з впровадження вуглецевих кредитів в Україні із розробкою пропозицій щодо шляхів удосконалення законодавства для запровадження ефективного ринку вуглецевих одиниць.

Стан опрацювання проблематики. Проблема вуглецевих кредитів та ринків торгівлі парниковими газами лише починає формуватися в українській науковій площині. Одним із перших теоретичних підходів до моделювання внутрішнього вуглецевого ринку є праця Хумарова О.А. (2015) [8], де запропоновано концепцію державного регулювання на основі поєднання економічних і адміністративних інструментів. У подальших дослідженнях акцент зміщується на інституційні, фінансові та екосистемні механізми реалізації вуглецевих інструментів. Зокрема, Діба М.І. та Гернего Ю.О. (2023) [9] аналізують роль державної політики у створенні стимулів для залучення інвестицій у декарбонізацію. Дмитрієва О. (2025) [10] розкриває вплив вуглецевих кредитів на інноваційний розвиток водневої економіки, поєднуючи їх з механізмами звітності та індикативного регулювання. Практичні аспекти запровадження таких механізмів розглядаються у роботі Малишкіна О. (2025) [11], який досліджує облік і податкове відображення вуглецевих сертифікатів в аграрному секторі. З іншого боку, Чайковський Я. з колегами (2025) [12] фокусуються на зеленому кредитуванні, виокремлюючи його як ключовий фінансовий інструмент екологічної модернізації.

Загальносвітовий контекст розвитку ринку вуглецевих кредитів окреслюють міждисциплінарні праці, наприклад, Chen et al. (2025) [13], Trouwloon, D. et al. (2023) [14], Woo, J. et al. (2021) [15], Zhang, J. et al. (2024) [16], Blaufelder, C. (2021) et al. [17], Thomas, O. et al. (2021) [18], та ін.

Таким чином, сучасна наукова література поступово формує цілісне уявлення про нормативні, технологічні, фінансові та етичні параметри функціонування ринку вуглецевих кредитів. Це створює підґрунтя для розробки національної моделі регулювання з урахуванням міжнародного досвіду та специфіки українського кліматичного курсу.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні в Україні вже закладено окремі елементи правової інфраструктури, необхідної для функціонування ринку вуглецевих кредитів. Базовим актом є Закон України «Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів» № 377-IX, прийнятий 12 грудня 2019 року, що встановлює правові та організаційні засади запровадження системи МЗВ, зобов'язавши операторів великих установок здійснювати моніторинг обсягів викидів, подавати звіти та проходити їх незалежну верифікацію. Закон України «Про основні засади державної кліматичної політики» № 3991-IX, що набув чинності у жовтні 2024 року, визначив політичні орієнтири, які є основою для розробки урядової стратегії низьковуглецевого розвитку на період до 2050 року (стаття 8), зокрема й щодо застосування ринкових інструментів (включаючи торгівлю квотами та кредити) для досягнення цілей зі скорочення викидів. Україна активізує участь в міжнародних механізмах торгівлі викидами за Паризькою угодою. Так, Імплементативна угода між урядом України та Федеральною Радою Швейцарії про співпрацю в рамках статті 6 Паризької угоди [19] від 4 липня 2022 передбачає умови для реалізації спільних проєктів зі скорочення викидів. По суті, ця угода стала першим практичним кроком до генерування «вуглецевих кредитів» міжнародного типу в Україні (в рамках двостороннього співробітництва).

В Україні вже здійснюються окремі добровільні проєкти зі скорочення викидів, орієнтовані на отримання вуглецевих кредитів за міжнародними стандартами. Показовим є приклад енергетичної компанії ДТЕК ВДЕ: у січні 2025 року компанія оголосила про випуск першої партії вуглецевих кредитів, сертифікованих за одним із міжнародних стандартів добровільного ринку, отриманих завдяки діяльності її відновлюваних електростанцій [20]. Втім, такі ініціативи поки що поодинокі і потребують нормативної підтримки.

Отже, в Україні сформовано первинні правові передумови для обігу вуглецевих кредитів. Водночас відсутність спеціального закону про торгівлю викидами та єдиного реєстру вуглецевих одиниць означає, що фактичний ринок ще не функціонує. Наявні добровільні проєкти діють у правовому полі зовнішніх стандартів і не інтегровані до національної системи обліку викидів.

Найбільш розвинута система регулювання обігу вуглецевих одиниць, що охоплює як обов'язковий ринок (EU Emissions Trading System), так і допоміжні інструменти, наразі сформована у ЄС. EU ETS запроваджена Директивою 2003/87/ЄС [21], поступово розширюється і посилюється у відповідності до кліматичних цілей Союзу [5]. Торгівля квотами в ЄС відбувається як між компаніями, так і на організованих ринках (біржах), і розглядається як ефективний інструмент за принципом «забруднювач платить» [22]. Успіх EU ETS багато в чому зумовлений надійністю

MRV – в ЄС діють жорсткі регламенти щодо моніторингу та звітності викидів, акредитації верифікаторів і функціонування єдиного *Європейського реєстру торгівлі викидами*. Окрім EU ETS, ЄС запроваджує нові регуляторні інструменти, спрямовані на усунення «прогалин» в глобальній ціні на вуглець та стимулювання проєктів з поглинання CO₂, зокрема такі як *Механізм вуглецевого коригування імпорту* (Carbon Border Adjustment Mechanism, CBAM) [23]; *Сертифікація поглинання вуглецю* (Carbon Removal Certification Framework, CRCF) [24,25]. На глобальному рівні сформовано нову систему ринкових інструментів у межах Паризької угоди 2015 року, яка охоплює двосторонні/регіональні *кооперативні підходи* (ст.6.2) та централізований *Механізм сталого розвитку* (ст. 6.4), функціонує на основі принципу уникнення подвійного обліку[7], прозорого обліку трансакцій з міжнародно переданими результатами скорочення викидів (ITMOs) [26, 7]. Важливим аспектом є *міжнародні стандарти добровільного ринку*. Незважаючи на відсутність єдиного регулятора, протягом останніх двох десятиліть у світі сформувалися авторитетні протоколи сертифікації проєктів зі зменшення викидів, зокрема Verified Carbon Standard (Verra), Gold Standard, Climate Action Reserve та інші.

Підсумовуючи аналіз підходів ЄС та світу, можна виокремити кілька ключових моментів: (1) ринок вуглецевих кредитів має спиратися на надійну систему MRV та реєстри; (2) необхідно законодавчо гарантувати уникнення подвійного зарахування одиниць, особливо при міжнародних операціях; (3) стандарти сертифікації та якості кредитів є критично важливими (щоб одна «тона CO₂», заявлена як скорочена або поглинута, дійсно відповідала реальному впливу); (4) інтеграція до EU ETS або принаймні узгодження з політиками ЄС (як-от CBAM) лежить в інтересах України для захисту свого промислового потенціалу; (5) законодавство має бути гнучким, щоб враховувати появу нових механізмів (наприклад, кредити за поглинання CO₂ у ґрунтах за принципами CRCF).

У контексті формування внутрішнього ринку вуглецевих кредитів в Україні доцільно виокремити низку суттєвих прогалин та регуляторних викликів, що становлять перешкоди для його належного запуску й функціонування.

Насамперед йдеться про відсутність нормативно визначеного правового статусу вуглецевих одиниць. У чинному законодавстві України фактично відсутні правові дефініції ключових понять, таких як «*вуглецевий кредит*», «*квота на викиди*», «*одиниця скорочення викидів*» тощо. Закон України «Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів» (MRV) оперує термінами «*викиди парникових газів з установки*», «*оператори установок*», однак не охоплює питання обігу сертифікатів, що засвідчують фактичне скорочення або поглинання викидів.

Така ситуація породжує правову невизначеність щодо природи вуглецевої одиниці: невідомо, чи слід вважати її товаром, фінансовим інструментом, нематеріальним активом або окремим об'єктом правового регулювання. Відсутність чіткого статусу ускладнює визначення правозастосовних підходів щодо операцій з такими одиницями, а також створює бар'єри для належного правового захисту прав суб'єктів ринку.

Другим ключовим викликом є обмежена інституційна та технічна спроможність до впровадження СТВ. Попри те, що система MRV була юридично відновлена, її повноцінна реалізація ускладнюється низкою практичних факторів. Значна частина підприємств, особливо в умовах воєнного стану, стикається з обмеженими можливостями щодо фінансування екологічної модернізації та належної підготовки звітності про викиди. Крім того, кількість акредитованих верифікаторів парникових газів залишається недостатньою, що стримує охоплення MRV-процедурами. Після ліквідації Державного агентства екологічних інвестицій у 2014 році відповідні функції були розподілені між Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України та Державною екологічною інспекцією України, що створило ризики координаційної фрагментації. На це накладаються воєнні обставини: руйнування або зупинка роботи окремих підприємств призвела до втрати актуальності довоєнних показників викидів, а також ускладнила виконання вимог щодо подання звітності. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо відновлення моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів» № 4187-IX від 08 січня 2025 року передбачає можливість урахування форс-мажорних обставин під час звітування, однак ряд процедурних аспектів все ще потребують нормативного доопрацювання. Ці фактори безпосередньо впливають на достовірність даних, що мають слугувати основою для видачі квот та вуглецевих кредитів у майбутньому.

Ще однією критичною прогалиною є відсутність функціонуючого національного реєстру вуглецевих одиниць, який є базовим інструментом будь-якої системи торгівлі викидами. Станом на

2025 рік в Україні функціонує лише Національний кадастр викидів парникових газів, призначений для інвентаризації та звітності відповідно до вимог Рамкової конвенції ООН про зміну клімату. Водночас системи обліку одиниць скорочення викидів або квот не існує. Історично Україна використовувала Національний реєстр одиниць встановленої кількості в рамках Кіотського протоколу, однак його роботу було припинено після завершення дії відповідних міжнародних зобов'язань у 2015 – 2016 роках. Наразі перед державою постає завдання створити нову ІТ-платформу реєстру, сумісну з міжнародними вимогами, зокрема, з централізованою системою Інформаційного трекінгу ООН (Article 6.2 Reporting and Tracking Tool) [27]. Відсутність такого реєстру підриває цілісність майбутнього ринку: створюється високий ризик подвійного продажу, дублювання зарахування одиниць або маніпуляцій з обліком. Окрім цього, реєстр має забезпечити можливість з'єднання з іншими юрисдикційними системами для участі України у міжнародній торгівлі викидами. Згідно з Планом заходів щодо створення національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів, затвердженим розпорядженням Кабінетом Міністрів України від 21 лютого 2025 р. № 146-р, створення такого реєстру передбачається на наступному етапі, що ставить під сумнів реалістичність запуску пілотного проєкту СТВ у 2025–2027 роках.

З-поміж інших викликів варто виокремити питання регуляторної сумісності з правом ЄС, зокрема у контексті СВМ та фінансового нагляду. За відсутності внутрішнього механізму ціноутворення на викиди, європейський механізм коригування вуглецевих викидів на кордоні (СВМ) застосовуватиметься у повному обсязі, що спричинить додаткові витрати для українських експортерів сталі, цементу, добрив [28]. Це загрожує зниженням конкурентоспроможності та втратою частки ринку в ЄС. Водночас надто швидке та неузгоджене впровадження СТВ може призвести до надмірного навантаження на бізнес у період післявоєнного відновлення. Урядовий підхід до поступового запуску пілотної моделі із частково безоплатним розподілом квот є доцільним, однак вимагає належного технічного, нормативного й комунікаційного супроводу [29]. Окрему увагу слід приділити питанню правового статусу вуглецевих одиниць. У праві ЄС квоти кваліфікуються як фінансові інструменти та підпадають під регулювання MiFID II. В Україні статус таких активів не визначено, що перешкоджає правовій визначеності та може зумовити правові колізії після запуску ринку.

Важливим регуляторним ризиком є вразливість до недобросовісних практик та проблема якості вуглецевих кредитів. За відсутності належного нормативного нагляду існує загроза появи на ринку так званих «сміттєвих» кредитів, які не забезпечують реального скорочення викидів. Серед типових проблем – кредитування проєктів, які здійснюються без ринку (відсутність критерію додатковості), подання на сертифікацію скорочень, що вже профінансовані з інших джерел (подвійне фінансування), або повторний продаж однієї й тієї самої одиниці скорочення (подвійний облік). Такі явища вже мали місце як на добровільних ринках, так і в рамках механізму спільного впровадження Кіотського протоколу, де деякі проєкти в Україні зазнали критики через сумнівну ефективність.

Належне запобігання цим ризикам потребує створення чіткої нормативної інфраструктури: встановлення критеріїв екологічної додатковості, впровадження прозорих процедур акредитації незалежних верифікаторів, забезпечення відкритості даних та аудитів. Особливо важливо не допустити подвійного обліку: якщо тонна CO₂ буде одночасно зарахована Україні як досягнення NDC та реалізована іноземному контрагенту, це суперечитиме вимогам Паризької угоди [7] й може призвести до санкцій або обмеження участі України в механізмах статті 6.

Окрему категорію становлять ризики, пов'язані з безпековою ситуацією та післявоєнним контекстом. Повномасштабна війна, тимчасова окупація частини територій, інфраструктурні руйнування та економічний спад суттєво обмежують можливості впровадження кліматичної політики. Водночас, період післявоєнного відновлення створює потенціал для модернізації економіки за «зеленими» стандартами, зокрема через використання коштів від продажу вуглецевих кредитів як джерела фінансування екологічних трансформацій.

Ключовим викликом у цьому контексті є уникнення відкладення запуску системи торгівлі викидами на невизначений термін. Відсутність дій у найближчій перспективі може поставити Україну у менш вигідне становище порівняно з іншими країнами регіону, що вже адаптують своє законодавство до вимог Енергетичного співтовариства. Тому навіть в умовах обмежених ресурсів доцільно сформулювати нормативну основу для СТВ з урахуванням воєнних обставин, передбачивши, наприклад, поетапне розширення охоплення секторів, механізми відстрочення виконання

зобов'язань для постраждалих суб'єктів господарювання, а також пільгові перехідні режими.

Таким чином, ідентифіковані прогалини та регуляторні виклики свідчать про об'єктивну потребу у формуванні цілісної нормативної архітектури ринку вуглецевих одиниць. Їх усунення вимагає системного підходу до оновлення законодавства із урахуванням міжнародних зобов'язань України та *acquis* Європейського Союзу. У цьому контексті доцільно окреслити ключові напрями правотворчої діяльності, спрямованої на інституціоналізацію механізмів обігу вуглецевих кредитів і забезпечення правової визначеності у відповідній сфері.

Насамперед, йдеться про формування понятійного апарату та правового режиму вуглецевих одиниць: на рівні спеціального законодавчого акта доцільно встановити базові дефініції, зокрема «*вуглецевий кредит*», «*квота на викиди*», «*одиниця скорочення викидів*», «*одиниця поглинання викидів*» тощо. Окрему увагу слід приділити визначенню вуглецевої одиниці як облікової категорії, що може виступати об'єктом цивільних правовідносин (зокрема купівлі-продажу, застави, спадкування). Закон про СТВ, розробка якого наразі передбачається Планом заходів з впровадження системи торгівлі викидами на 2025–2027 роки, затвердженим Кабінетом Міністрів України, повинен містити окремий розділ, присвячений термінології, гармонізований із законодавством ЄС, зокрема Директивою 2003/87/ЄС. Визначення понять на кшталт «*національна квота на викиди*» (аналог EU Allowance) та «*сертифікат скорочення викидів*» (аналог кредиту ст. 6.4 чи офсетного кредиту) тощо має базуватися на термінах глосаріїв IPCC і UNFCCC.

Водночас, важливо створити Національний реєстр вуглецевих кредитів як інституційно і технологічно захищену базу даних, що забезпечує облік, обіг та прозорість прав на відповідні одиниці. Доцільно законодавчо покласти ведення такого реєстру на центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища. Закон про СТВ має врегулювати правовий статус Національного реєстру вуглецевих кредитів, визначити порядок внесення записів, основні операції (зокрема, випуск, передача, анулювання одиниць) і засади доступу до інформації. Важливо передбачити механізми взаємодії з міжнародними системами обліку, зокрема можливість зв'язування (linking) з реєстром ЄС у перспективі або приєднання до централізованого реєстру, що створюється відповідно до статті 6.4 Паризької угоди. Для запобігання зловживанням усі операції мають фіксуватися і зберігатися, із забезпеченням багаторівневого захисту даних; при цьому можуть бути використані сучасні IT-рішення, зокрема технологія блокчейн, яка вже застосовується в окремих добровільних стандартах для підвищення прозорості. На перехідному етапі доцільно передбачити можливість визнання одиниць, випущених у межах міжнародних стандартів (наприклад, Verra), за умови їх обов'язкової реєстрації (трансферу) до національного реєстру перед використанням в Україні або їх експортом. Це сприятиме консолідації даних щодо одиниць, пов'язаних з українською територією, і унеможливить функціонування проєктів поза межами державного нагляду.

Також окремої уваги потребує вдосконалення системи MRV (моніторингу, звітності та верифікації) та розширення її охоплення. Попри наявність базового закону, положення системи потребують актуалізації та деталізації на рівні підзаконних актів. Йдеться, зокрема, про розроблення галузевих методик моніторингу для кожного сектору з урахуванням європейських практик (наприклад, Регламенту (ЄС) 2018/2066), посилення вимог до верифікації через запровадження контролю якості роботи верифікаторів, а також поетапне розширення MRV на дрібні джерела викидів, включно з можливістю агрегованого моніторингу. Важливо нормативно закріпити, що єдиною підставою для випуску вуглецевого кредиту є наявність верифікованого звіту про скорочення або поглинання викидів, що забезпечить зв'язок системи MRV із ринком і відповідність вимогам Паризької угоди щодо національної звітності.

Також потребує врегулювання механізм авторизації та відповідних коригувань для міжнародних операцій. Українське законодавство має передбачити порядок надання державою згоди (авторизації) на використання вуглецевих кредитів, отриманих на її території, іншою стороною для зарахування в межах її NDC, як того вимагає стаття 6.3 Паризької угоди. Зокрема, якщо іноземна держава має намір придбати українські скорочення для виконання своїх зобов'язань, Україна повинна офіційно авторизувати такий трансфер і внести відповідне коригування у звітність, зменшивши власний обсяг скорочень на передану величину. Така процедура може бути закріплена у законі про СТВ. У контексті чинної двосторонньої угоди зі Швейцарією доцільно визначити національний порядок погодження проєктів: який орган їх схвалює, як рахуються скорочення, хто відповідає за внесення даних до міжнародного реєстру. Законодавство має уповноважити цен-

тральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища здійснювати відповідні коригування. Практично це може оформлюватися як наказ уповноваженого органу про зміну національного кадастру та повідомлення Секретаріату ООН. Попри технічний характер, відсутність таких процедур унеможливить повноцінну участь України в механізмах статті 6 Паризької угоди і призведе до втрати інвестиційного потенціалу. Також варто передбачити, що без авторизації уряду жодна приватна особа не може передавати кредити за кордон для їх міжнародного зарахування, аби запобігти неконтрольованому відтоку скорочень і зберегти цілісність NDC.

Слід також передбачити врегулювання питань акредитації стандартів і верифікаторів, а також сертифікації проєктів скорочення викидів. Держава має встановити чіткі правила, за якими проєкти отримуватимуть право на випуск вуглецевих кредитів. Серед можливих підходів можна запропонувати, з одного боку, створення національного органу, що затверджує проєкти й видає кредити, а з іншого – визнання певних міжнародних стандартів і покладення на них функцій сертифікації, із належним інформуванням держави. Доцільно поєднати ці моделі. Наприклад, законодавство може передбачити, що проєкти проходять сертифікацію за визнаними стандартами, включеними уповноваженим органом до відповідного переліку (зокрема, Gold Standard, Verra VCS, у перспективі – сертифікати за регламентом ЄС щодо CRCF). Після сертифікації та отримання кредитів у відповідному реєстрі, проєкт подається до уповноваженого органу для перевірки на відповідність ключовим критеріям (додатковість щодо українського законодавства, відсутність подвійного фінансування тощо) [7]. За позитивного висновку кредити визнаються в національному реєстрі та допускаються до обігу. Для проєктів, що не охоплюються міжнародними стандартами, доцільно передбачити національні методики та відповідну процедуру експертизи. У цьому контексті може бути створена Рада з вуглецевих кредитів як експертно-дорадчий орган при відповідному центральному органі виконавчої влади, що розглядатиме подані заявки. У будь-якому разі має діяти принцип: жоден кредит не може бути випущений без проходження незалежної експертизи та верифікації. Акредитація верифікаторів має здійснюватися з урахуванням положень стандарту ISO 14065 (Загальні принципи та вимоги до органів з валідації та верифікації екологічної інформації) та європейської практики, із визначенням уповноваженого органу (імовірно, Національного агентства з акредитації України) та встановленням критеріїв компетентності.

Важливим елементом побудови ефективної системи є запобігання подвійного обліку та використання вуглецевих одиниць. Хоча окремі аспекти вже порушувалися вище, доцільно наголосити на потребі нормативного закріплення механізмів, що мають запобігти: подвійному зарахуванню скорочень на рівні держав (через процедури авторизації та коригування відповідно до статті 6 Паризької угоди); подвійному продажу одного й того самого кредиту (завдяки централізованому реєстру з унікальними ідентифікаторами та повним контролем обігу); подвійному заліку на корпоративному рівні (після продажу кредиту компанія не може враховувати його у власній звітності CSR); а також подвійному фінансуванню заходу, коли одна й та сама активність підтримується з кількох джерел (наприклад, державна допомога та доходи від продажу кредитів). Для цього у критеріях додатковості слід прямо враховувати чинні державні політики: скорочення, досягнуті в межах обов'язкового нормативного регулювання або фінансовані за рахунок бюджету, не можуть бути підставою для видачі офсет-кредитів [7]. Незважаючи на складність перевірки таких умов, їх дотримання є ключовим для забезпечення екологічної доброчесності системи.

Успішне впровадження ринку вуглецевих одиниць також потребує поетапності та супровідної підтримки бізнесу. Нормативні акти мають передбачати чіткий графік запуску СТВ: ухвалення законодавства – у 2025 році, розробка підзаконних актів і створення інфраструктури – до 2026 року, реалізація пілотного етапу – у 2025–2027 роках. Водночас доцільно закріпити в законі, що перший період є перехідним: можуть діяти пом'якшені санкції за невиконання, передбачатися безкоштовне розміщення більшості квот із поступовим зменшенням, а також формування фонду підтримки зелених інвестицій за рахунок аукціонних надходжень. Важливо також забезпечити взаємодію з європейськими інституціями, зокрема Енергетичним співтовариством, а в перспективі – розглядати можливість приєднання до європейської системи торгівлі викидами або Кліматичного клубу. Не менш значущим є комунікаційний супровід: в урядовому Плані заходів уряду щодо створення національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів вже передбачено проведення інформаційної кампанії, і цей напрям має бути підкріплений роз'ясненнями для про-

мисловості щодо вигод і перспектив участі в системі СТВ – від доступу до зелених інвестицій до зміцнення конкурентоздатності на зовнішніх ринках.

У цілому, запропонований комплекс заходів з вдосконалення національного законодавства охоплює як законодавчий рівень (прийняття спеціального закону про СТВ, зміни до суміжних законів: Про охорону навколишнього природного середовища № 1264-XII від 25.06.1991, Про основні засади державної кліматичної політики № 3991-IX від 08.10.2024, можливо, до Податкового кодексу України), так і рівень підзаконного регулювання (постанови про ведення реєстру, порядок перевірки проєктів, методичні рекомендації тощо). Послідовна реалізація цих заходів створить умови для формування в Україні прозорої та функціональної системи обігу вуглецевих кредитів, сумісної з європейськими та глобальними механізмами, що сприятиме досягненню кліматичних цілей і зміцненню міжнародної інтеграції держави у сфері кліматичної політики.

Висновки. За результатами проведеного аналізу обґрунтовано, що формування в Україні правового режиму вуглецевих кредитів залишається незавершеним через відсутність комплексного нормативного акта, який би системно визначив засади функціонування ринку торгівлі викидами, правовий режим вуглецевих одиниць та встановив прозорі процедури обігу таких одиниць на внутрішньому та транскордонному рівнях.

Наголошено, що чинна система моніторингу, звітності та верифікації викидів (MRV), попри свою технічну важливість, не супроводжується нормативно закріпленими механізмами сертифікації, ведення національного реєстру та запобігання подвійному обліку, що ставить під сумнів здатність України брати повноцінну участь у глобальному обміні вуглецевими одиницями на умовах статті 6 Паризької угоди.

Встановлено, що досвід ЄС щодо функціонування EU ETS та запровадження CBAM і CRCF висуває до країн-партнерів високі вимоги щодо екологічної доброчесності, цифрової простежуваності викидів та правової визначеності. У цьому контексті правове забезпечення вуглецевих кредитів набуває значення не лише інструменту кліматичної політики, а й чинника доступу до ринків ЄС. Зволікання з впровадженням необхідних інституцій і норм створює ризики втрати економічних можливостей, уповільнення декарбонізації та зниження довіри міжнародних партнерів до українських кліматичних проєктів.

Аргументовано, що однією з ключових передумов правової сумісності України з кліматичною політикою ЄС є закріплення у спеціальному законі принципів функціонування ринку, юридичних дефініцій, порядку авторизації та транзакційного обліку вуглецевих одиниць, критеріїв якості вуглецевих кредитів, а також організаційних повноважень уповноважених органів влади.

З урахуванням вищевикладеного формування правових засад обігу вуглецевих кредитів має здійснюватися із використанням методології оцінки ризиків, вжиттям заходів щодо запобігання системним прогалинам, урахуванням міжнародних стандартів прозорості, а також інтеграцією цифрових рішень для реєстрації, верифікації та обміну одиницями. Підкреслено, що модель правового регулювання повинна передбачати інституціоналізовані запобіжники проти подвійного обліку, а також формалізовану участь незалежних верифікаторів.

Доцільним видається забезпечення участі суб'єктів господарювання, галузевих асоціацій та наукової спільноти у процесі публічного обговорення та апробації моделей функціонування національного ринку вуглецевих одиниць. Такий підхід уможливить виявлення ризиків надмірного адміністративного навантаження, узгодження технічних рішень із практичними потребами учасників ринку та формування інституційно стійких механізмів декарбонізації на засадах правової визначеності та сумісності з політикою ЄС. У разі впровадження запропонованих рішень ринок вуглецевих кредитів в Україні може набути системного характеру та стати складовою стратегії зеленої трансформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Evidence synthesis report: Part 1. Carbon credits. Version 1.0. July 2024. *Science Based Targets initiative*. URL: <https://sciencebasedtargets.org/blog/draft-corporate-net-zero-standard-v2-explained-environmental-attribute-certificates> (дата звернення: 10.07.2025).
2. Шлапак М. Що таке вуглецеві кредити та як вони утворюються? *Всесвітній фонд природи WWF: Платформа природоорієнтованих рішень*. URL: <https://nbs.wwf.ua/shcho-take-vuhletsevi-kredyty-ta-iak-vony-utvoriuiutsia> (дата звернення: 12.07.2025).

3. Nakhle C. Pricing carbon: Developments and hurdles. *GIS reports*. 14.05.2025 <https://www.gisreportsonline.com/r/pricing-carbon/> (дата звернення: 12.07.2025).
4. Короткий огляд Закону України «Про основні засади державної кліматичної політики». *Zero Waste Alliance Ukraine*. URL: <https://zerowaste.org.ua/2024/12/28/%D0%B0%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D1%82%D0%BA%D0%B0> (дата звернення: 12.07.2025).
5. About the EU ETS. *An official website of the European Union*. URL: https://climate.ec.europa.eu/eu-action/eu-emissions-trading-system-eu-ets/about-eu-ets_en (дата звернення: 12.07.2025).
6. Council greenlights EU certification framework for permanent carbon removals, carbon farming and carbon storage in products. *An official website of the European Union*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/11/19/council-greenlights-eu-certification-framework-for-permanent-carbon-removals-carbon-farming-and-carbon-storage-in-products> (дата звернення: 12.07.2025).
7. Звіт про міжнародні добровільні та обов'язкові вуглецеві ринки з особливим акцентом на механізми, які застосовуються у випадку низьковуглецевого сільського господарства та потенційні можливості для українських розробників. *An official website of UNDP in Ukraine*. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/zvit-pro-mizhnarodni-dobrovolni-ta-obovyazkovi-vuhletsevi-rynky-z-osoblyvym-aktsentom-na-mekhanizmy-yaki-zastosovuyutsya-u> (дата звернення: 12.07.2025).
8. Хумаров О.А. Теоретичні основи формування внутрішнього вуглецевого ринку в Україні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*: зб. наук. пр. / ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України ; відп. ред. В.С. Кравців. Львів. 2015. Вип. 1(111). С. 86–91.
9. Дибя М.І., Гернего Ю.О., Гернего Ю.А. Вуглецеві кредити та офсети в контексті державної політики сталого розвитку. *Фінанси України*. 2023. № 6. С. 112–126.
10. Дмітрієва, О. Вуглецеві кредити як засіб зменшення вуглецевого сліду та стимулювання інновацій у розвитку водневої економіки. *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2025 № 2. С. 150–158. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2025-16-20> (дата звернення: 13.07.2025).
11. Malyshkin, O. Carbon certificates of decarbonization programs as objects of accounting and taxation. *Social Development: Economic and Legal Issues*. 2025. № 2. С. 22–27. URL: <https://doi.org/10.70651/3083-6018/2025.2.03> (дата звернення: 13.07.2025).
12. Чайковський Я., Луців Б., Дзюблюк О., Чайковський Є., Луців, П. (2025). Банківське зелене кредитування як ключовий інструмент екологічної модернізації економіки. *Financial and credit activity problems of theory and practice*. 2025. № 2(61). С. 54–72. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.61.2025.4651> (дата звернення: 14.07.2025).
13. Chen W.H., Biswas P.P., Zhang C., Kwon E.E., Chang J.S. Achieving carbon credits through biomass torrefaction and hydrothermal carbonization: A review. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*. 2025. Vol. 208. Article 115056. DOI: 10.1016/j.rser.2024.115056 (date of access: 14.07.2025).
14. Trouwloon, D., Streck, C., Chagas, T., & Martinus, G. (2023). Understanding the use of carbon credits by companies: a review of the defining elements of corporate climate claims. *Global challenges*. 2023. Vol. 7. Issue 4. Article 2200158. DOI: 10.1002/gch2.202200158 (date of access: 14.07.2025).
15. Woo, J., Fatima, R., Kibert, C.J., Newman, R.E., Tian, Y., & Srinivasan, R.S. Applying blockchain technology for building energy performance measurement, reporting, and verification (MRV) and the carbon credit market: A review of the literature. *Building and Environment*. 2021. Vol. 205. Article 108199. DOI: 10.1016/j.buildenv.2021.108199 (date of access: 14.07.2025).
16. Zhang J., Gan S., Yang P., Zhou J., Huang X., Chen H., He H., Saintilan N., Sanders Ch., Wang F. A global assessment of mangrove soil organic carbon sources and implications for blue carbon credit. *Nature Communications*. 2024. Vol. 15(1). Article 8994. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41467-024-53413-z>.
17. Blaufelder C., Levy C., Mannion P., Pinner D. (2021). A blueprint for scaling voluntary carbon markets to meet the climate challenge. *McKinsey & Company*. URL: <https://www.mckinsey.com/capabilities/sustainability/our-insights/a-blueprint-for-scaling-voluntary-carbon-markets-to-meet-the-climate-challenge>.

18. Thomas O., Stephen O.E., Aondofa A.B., Felicia, I.E. Carbon credit assessment and importance value indices of trees in urban parks: a case study of Benue State Secretariat, Makurdi. *FUW Trends in Science & Technology Journal*. 2022. Vol. 6, no. 3. P.984–988.
19. Імплементаційна угода до Паризької угоди між Урядом України та Швейцарською Федеральною Радою від 04.07.2022. *Офіційний вісник України*. 2022. № 74, т. 2. Ст. 4534.
20. ДТЕК ВДЕ випустив перші вуглецеві кредити. *Офіційний сайт Групи ДТЕК*. 10.01.2025. URL: <https://dtek.com/media-center/news/dtek-renewables-ukraine-first-carbon-credits/> (дата звернення: 14.07.2025).
21. Directive 2003/87/EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 2003 establishing a scheme for greenhouse gas emission allowance trading within the Community and amending Council Directive 96/61/EC (Text with EEA relevance). *Official Journal of the European Union*. 25.10.2003. L 275/33.
22. EU Emission Trading System (EU ETS). *European University Institute: The Florence School of Regulation*. 19.03.2024. URL: <https://fsr.eui.eu/eu-emission-trading-system-eu-ets> (дата звернення: 14.07.2025).
23. Regulation (EU) 2023/956 of the European Parliament and of the Council of 10 May 2023 establishing a carbon border adjustment mechanism (Text with EEA relevance). *Official Journal of the European Union*. 10.05.2023. L130/52.
24. Regulation (EU) 2024/3012 of the European Parliament and of the Council of 27 November 2024 establishing a Union certification framework for permanent carbon removals, carbon farming, and carbon storage in products. *Official Journal of the European Union*. 06.12.2024. 2024/3012.
25. Council greenlights EU certification framework for permanent carbon removals, carbon farming, and carbon storage in products. *An official website of the European Union*. 19.11.2024. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/11/19/council-greenlights-eu-certification-framework-for-permanent-carbon-removals-carbon-farming-and-carbon-storage-in-products> (дата звернення: 14.07.2025).
26. Decision 2/CMA.3, Guidance on cooperative approaches referred to in Article 6, paragraph 2, of the Paris Agreement. *United Nations Climate Change*. URL: <https://unfccc.int/documents/643557> (дата звернення: 14.07.2025).
27. Article 6.2 Reporting, Review, and Infrastructure. June Climate Meetings (SB 62): Art. 6.2 Information Session. *United Nations Climate Change*. 18.06.2025. URL: <https://unfccc.int/gcse?q=Article%206.2%20Reporting,%20Review%20and%20Infrastructure%2018%20June%202025#gsc.tab=0&gsc.q=Article%206.2%20Reporting%2C%20Review%20and%20Infrastructure%2018%20June%202025&gsc.page> (дата звернення: 16.07.2025).
28. Орлюк М. Через європейське екологічне мито СВММ Україна може втратити понад 100 тисяч робочих місць. *ЦЕНЗОР.НЕТ*. 21.01.2025. URL: <https://censor.net/n3531400> (дата звернення: 16.07.2025).
29. Система торгівлі квотами на викиди: як запровадити європейську систему в Україні? *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України*. 21.05.2025. URL: <https://mepr.gov.ua/systema-torgivli-kvotamy-na-vykydy-yak-zaprovadyty-yevropejsku-systemu-v-ukrayini> (дата звернення: 16.07.2025).